

ISSN 2181-1709 (P)
ISSN 2181-1717 (E)

2024/№2

**ТА'ЛИМ ВА
INNOVATION
TADQIQOTLAR**

**ОБРАЗОВАНИЕ И
ИННОВАЦИОННЫЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ**

**EDUCATION AND
INNOVATIVE
RESEARCH**

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

№2/2024
FEVRAL (2)

Muassis:
 Buxoro davlat universiteti
 Fan va ta'lim MChJ

Bosh muharrir: Ma'murov
 Bahodir Baxshullayevich

Jamoatchilik kengashi raisi:
 Xamidov Obidjon Xafizovich,
 Buxoro davlat universiteti
 rektori

Mas'ul kotib: Akramova
 Gulbahor Renatovna

Texnik muxarrir: Davronov
 Ismoil Ergashevich

Tahririyat manzili:
 Buxoro shahar,
 Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy

E-mail:
 eirjurnal2020@gmail.com

Jurnalning elektron sayti:
 www.interscience.uz

Jurnal OAK Rayosatining
 2021 yil 30 sentyabrda
 306/6-son Qarori bilan
**PEDAGOGIKA,
 PSIXOLOGIYA,
 FILOLOGIYA, TARIX
 FANLARI** bo'yicha falsafa
 doktori (PhD) va fan doktori
 (DSc) ilmiy darajasiga
 talabgorlarning dissertatsiya
 ishlari yuzasidan asosiy
 ilmiy natijalarini chop etish
 tavsifi etilgan ilmiy nashrlar
 ruyxatiga kiritilgan

Bosishga ruxsat etildi:
 10.03.2024 y.
 Qog'oz bichimi 60x84 1/8.
 b/t.12,5.
 Buyurtma raqami №0324
 «FAN VA TA'LIM» nashriyotida
 chop etildi. Buxoro shahar
<https://interscience.uz/> saytida
 joylashtirildi

Jurnal 28.07.2021 yilda 9305
 raqami bilan O'zbekiston
 Ommaviy axborot vositalari
 davlat ro'yxatidan o'tgan

Jurnal 2020 yilda tashkil topdi
 va 2 oyda 1 marta chop etildi.
 2021 yil noyabr oyidan
 boshlab har oyda 1 marta
 o'zbek, rus va ingliz tillarida
 chop etiladi

«Ta'lim va innovatsion
 tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-
 metodik jurnalidan ko'chirib
 bosish tahririyatning roziligi
 bilan amalga oshiriladi

Maqolada keltirilgan
 faktlarning
 to'g'riligi uchun muallif
 mas'uldir

07.00.00 – TARIX FANLARI	
Ko'charov J. Q. Buxoro va Jung'or xonliklari o'rtasida siyosiy munosabatlar tarixi.	3
Orziev M. Z. XVIII asr birinchi yarmida Qo'qon va Jung'or xonliklarining sisii va diplomatik munosabatlari tarixidan	8
Orziev M. Z., Бекназаров С. Б. XIII-XIV asr birinchi yarmiga qadar Movarounnahrda turk-mo'g'ul qabilalarining joylashuvi.	14
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Akramova S. R. Tilshunoslik tarixida tojikcha-o'zbekcha toponimlar tadqiqi	20
Avezov S. S. Buxoro folklorida yangi bolalar ijodkorligi namunalari	23
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
Akramova G. R. O'quvchilarda tanqidiy tafakkurni intellektual layoqatini aniqlash asosida rivojlantirish	28
Abdukarimova R. A. Bo'lajak o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish omillari.	36
Adizova N. B., Norqulova D. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda modulli ta'lim texnologiyasidan foydalanish	39
Adizova N. B., Yoriyeva M. O. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'zbek bolalar folklori namunalari o'rgatish metodikasi	46
Adizova N. B., Olimova S. U. Boshlang'ich ta'lim tizimida ona tili fanini o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni va ahamiyati	50
Ashurova Z. M. Maktabgacha ta'limda STEAM texnologiyasi	57
Алимова А. Н. ТИМСС: Международное исследование и его влияние на мышление школьников 4-х классов.	62
Boboqulova M. A. Talabalarning o'quv-bilish faoliyatini faollashtirishda muammoli ta'lim texnologiyasining ahamiyati	71
Boymurodova S. I. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning muloqotchanlik qobiliyatlarini rivojlantirish nazariy asoslari	75
Baxronova G. T. Boshlang'ich ta'lim natijalarini xalqaro dasturlar(EGMA va EGRA) kreteriyalari asosida baxolashning pedagogik asoslari	78
Бабаназарова М. Н. АРТ-педагогика - неотъемлемая часть образовательного процесса.	86

Djuraeva M. Z. 6-8 yoshli gimnastikachilarni tayyorlashning boshlang'ich bosqichlarida o'quv jarayonining xususiyatlari	93
Eshmanova U. A. Yosh basketbolchilarni tanlash bosqichlari	97
Eshova D. Sh. Kichik yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishda qo'g'irchoq teatrining o'rni va ahamiyati	102
Idiyeva G. I. Kreativ fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlari va uning nazariy asoslari	109
Jo'rayeva D. R. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida fanlararo inkorporatsion bog'liqlikni ta'minlashning nazariy asoslari	117
Jumayev R. X. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishda ertaklar o'rni	123
Karimova K. K. Kasbiy kompetensiya hamda o'qituvchilarda kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari	128
Kasimov A. A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsdan va sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'tkazishning nazariy asoslari	137
Kasimov F.M., Qosimova M.M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini nostandart arifmetik masalalarni yechishga o'rgatish	143
Камилова Г. А. Мактабгача таълим ташкилотларида экологик маданиятни ривожлантиришнинг педагогик аҳамияти.	152
Kurbanova G. Yu. Internal classification of physiological state verbs in russian and uzbek languages.	157
Mirzayeva D. Sh. Xorij tajribalarida bolalar ijodkorligini rivojlantirishning ijtimoiy ahamiyati	161
Muhammadiyeva Z. B. Umumta'lim maktabi o'quvchilarning ijodkorlik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi	169
Musurmonova G. O. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishning ilmiy asoslari	174
Маҳмудов М. К. Волейболчилар интеллектуал-жисмоний сифатларини ривожлантиришда спорт машғулотларининг аҳамияти	179
Nuritdinova D. F. Boshlang'ich sinflarda xalq maqollari va topishmoqlarining metodologik asoslari	184
Nurullayev F. F. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining tasviriy san'at darslarida badiiy-estetik madaniyatini rivojlantirish	189
Ochilova L. T. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalariga "elementar funksiyalar va ularning grafiklari"ni o'rgatishning usullari va tadbirlari	194
Omonova D. N. Ona tili ta'limiga integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish mazmuni.	203
Qo'ldoshev M.A. Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarda kognitiv kompetensiyalarni rivojlantirish	207
Qosimova M. M. O'quvchilarini kreativ fikrlashga o'rgatishda masalalarning roli	212
Quvatov J. Barkamol avlodni tarbiyalashda milliy harakatli o'yinlarning pedagogik xususiyatlari	217
Ramazanov M. B. Akademik litsey o'quvchilarining jismoniy tarbiyasiga ekologik yondashuv asoslari	220
Raximova N. M. Boshlang'ich sinf matematika darslarida ulush va kasr son tushunchasini o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar	225
Raxmanov R. A. Maxmudov N. Uzluksiz uch bosqichli ta'lim tizimini samarali baholash	231

Raxmonova S. M., Qodirova N. M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning samaradorligi	237
Рузиева М. А. Модель современного урока читательской грамотности в начальной школе	244
Сайфуллаев Г.М., Сайфуллаева Н.Г. Формирование природоохранные знаний у учащихся начальных класса на уроках естественных наук	252
Сайфуллаева Н.Г. Значения оздоровительной подготовки художественной гимнастике на начальном группе тренировки	256
Safarova N. O. Buxoro folklorini to'plash va o'rganish tarixidan	259
Saidova G. E. Boshlang'ich sinftarbiya darslarida sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalashda hadislarning o'rni.	263
Salimova M. A. Pedagogik qobiliyat turlari va bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik qobiliyatni rivojlantirish metodikasi	268
Soxibov A. R. Oliy ta'lim muassasalaridagi innovatsion o'zgarishlar omillarining interfaol o'zaro harakatlarini optimallashtirish yo'llari	273
Tilavova M. M., Rajabova L. Ch. Boshlang'ich ta'lim texnologiya dasrlarida amaliy ishlarni tashkil etishda steam-yondashuvdan foydalanish	280
Tohirova G. Yu. Oliy ta'lim pedagogikasini modernizatsiyalashning aksiologik asoslari	289
Tolipov U. K., Khaldarov H. A. Pedagogik ergonomika fan tarmog'i sifatida	292
Toyirova D. S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli savodxonlik ko'nikmlarini shakllantirishda o'qituvchining raqamli texnologiyalardan foydalanishi	296
Tursunova N. I. Boshlang'ich sinf o'quvchilarni texnologiya darslarida texnik ijodkorligini, qobiliyati va tafakkurini rivojlantirish	304
Ташева С. Р. Применение методов классической статистики при исследовании успеваемости и оценки критериев компетентности студентов, обучающихся по совместным образовательным программам в вузах Узбекистана	308
Усманова К. Б. О рефлексивных умениях и компетенциях учителя	312
Usmonova Z. I. Tabiiy fanlardan fanga oid tayanch kompetensiyalarni o'rganish va ularni darslarda qo'llash	317
Uzoqova Yu.B. Tohir Malik asarlari vositasida talabalarda ma'naiy-axloqiy fazilatlarini rivojlantirish mexanizmlari	322
Xakimova G. S. "Xorijiy tajribalar asosida nodavlat ta'lim muassasalarining ta'lim sifatini oshirishning nazariy asoslari"	324
Xaydarova M. Dj. Individual ta'lim muammosini hal qilishda turli xil yondashuvlar	327
Xayrullayeva D. N. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darsliklarida xalq pedagogikasi manbalaridan foydalanish metodikasi	335
Shodiyeva G. X. Sharq madrasalarining faoliyati hamda ularda o'quv-tarbiyaviy jarayon masalalari	339
Shoyeva Yu. A. Boshlang'ich matematika kursida masalalarning ahamiyati	343
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI	
Odilova Yo. I. Ota-onalarning bolaga munosabatida ijtimoiy fobiyaning keltirib chiqaruvchi psixologik omillar	350
Rizakulova S. I. Rahbar shaxsining noaniq vaziyatlarda qaror qabul qilishida individual xususiyatlarning ta'siri	357

ВОЛЕЙБОЛЧИЛАР ИНТЕЛЛЕКТУАЛ-ЖИСМОНИЙ СИФАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА СПОРТ МАШГУЛОТЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Маҳмудов Мақсуд Камолович,

Бухоро давлат университети спорт фаолияти кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.2.2.030>

Аннотация: мазкур мақолада спорт машгулотлари жараёнида волейболчиларда интеллектуал-жисмоний сифатларни ривожлантириш механизмлари мазмуни ёритилган. Шунингдек, ушбу жараёнда муаяйн машгулотлар учун машқлар тизими, мураббий кўрсатмалари асосида турли амплуадаги волейболчиларнинг индивидуал ақлий ҳамда жисмоний имкониятларини такомиллаштириш йўллари ҳақида фикр юритилган.

Калит сўзлар: спорт, машгулот, машқ, интеллект, сифат, қобилият, ривожлантириш, тайёргарлик, амплуа, мантиқий топшириқ, натижа.

ЗНАЧЕНИЕ СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ И ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ВОЛЕЙБОЛИСТОВ

Мақсуд Камолович Махмудов,

Преподаватель кафедры спортивной деятельности Бухарского государственного университета

Аннотация: в статье описан механизм развития интеллектуальных и физических качеств у волейболистов в процессе спортивной тренировки. Также показана система упражнений специфической подготовки, способы совершенствования индивидуальных умственных и физических возможностей волейболистов разного амплуа на основе указаний тренера.

Ключевые слова: спорт, тренировка, упражнения, интеллект, качество, способности, развитие, подготовка, роль, логическое задание, результат.

THE SIGNIFICANCE OF SPORTS ACTIVITIES IN DEVELOPING THE INTELLECTUAL AND PHYSICAL QUALITIES OF VOLLEYBALL PLAYERS

Maqsud Kamolovich Mahmudov,

Lecturer at the Department of Sports Activities, Bukhara State University

Abstract: the article describes the mechanism for the development of intellectual and physical qualities in volleyball players during sports training. Also shown is a system of exercises for specific training, ways to improve the individual mental and physical capabilities of volleyball players of various roles based on the instructions of the coach.

Key words: sport, training, exercises, intelligence, quality, abilities, development, preparation, role, logical task, result.

Кириш. Замонавий таълим жараёнида талабаларда интеллектуал-жисмоний хусусиятларни ривожлантириш, илмий дунёкарашни таркиб топтиришнинг инновацион технологияларини такомиллаштиришнинг дидактик параметрларини аниқлаштиришни тақозо этмоқда.

Айниқса, талабаларда интеллектуал-жисмоний хусусиятларни ривожлантиришнинг креатив компонентларига устуворлик бериш, инновацион ёндашувлар асосида оламнинг илмий манзарасини яхлит идрок этиш малакаларини таркиб топтиришга алоҳида зарурат мавжуд.

Талабалар интеллектуал қобилияти инсоният ривожланиши, ижтимоий ҳамда

илмий-техникавий тараққиёт таъсирида юз беради. Интеллектуал қобилият янги шакллариининг юзага келиши унинг тараққиётидаги узилиш, олдинги шакллар барҳам топиши ва маданий меросни инкор этиш дегани эмас, албатта. Ҳар бир кейинги босқич унинг амалиёт, ҳаёт синови тасдиғидан ўтган асл жиҳатларини ўзида гавдалантиради.

Талабалар интеллектуал-жисмоний сифатларини ривожлантириш асосини дунёвий билимлар мажмуаси ташкил қилади, улар билан интеллект ўртасидаги алоқа диалектик жараён тарзида амал қилади: билимлар, бир томондан, билиш фаолияти натижалари бўлса, бошқа томондан, инсон фаолиятининг ўзига хос кўриниши тарзида интеллектнинг, интеллектуал маданиятнинг ажралмас қисми саналади.

Асосий қисм. Муайян машғулот учун машқларни танлаш, жамғариш-бу мураккаб ёки ижодсиз жараён эмас. Спортчиларнинг саломатлиги, жисмоний ва руҳий имкониятлари, жамоанинг эҳтиёжи ва режалаштирилган вазифаларга қараб машғулот мазмуни шундай ўзгартирилиши керакки, қўйилган асосий мақсад амалга оширилиши даркор.

Машқлар амалиётнинг асосий кучи ва кучли жамоанинг олдиндан режалаштирган пойдеворидир. Ўз навбатида спортчилар машқлар ёрдамида ҳам шуғулланидал ҳам иш қобилиятини тиклайдилар.

Машғулот айнан бир мақсадни амалга оширишга йўналтирилган бўлиши ҳамда чигалёзди разминкадан бошланиши даркор. Бу ўйинчиларни бирлаштиради ва уларни жамоада ҳамжихат бўлиб ишлашга ёрдам беради.

Мураббийлар ва ўйинчилар шуни билишлари зарурни, ҳар бир машғулот имкониятларни ривожлантиришга, жамоавий ҳис-туйғулар ва юкламалардан бахраманд бўлишини таъминлашга қаратилади. Бунда ўйинчиларни машғулот олдинданок ғалабага-самарали натижага эришиши кераклиги ҳақида шакллантирувчи кўрсатма бериш муҳим аҳамият касб этади. Мураббийлар ўз ўйинчиларга қанчалик ишонса, машғулот давомида ташаббускорликни таъминласа, машқларни ўзлаштириш суръати шунчалик юксак бўлади.

Мураббий навбатдаги мавсумда юксак натижага эришишга қаратган машғулотлар дастурини аниқлаштириб олганидан сўнг тайёргарлик жараёнининг умумий андозасини ишлаб чиқишга киришиши лозим. Машқларни танлаш ва улардан фойдаланиш мувофик равишда мураббийга ҳам, ўйинчиларга ҳам мослаштирилган бўлмоғи даркор. Чунки мураббий ушбу машқларни қўллашда шахсан ўзи ҳам иштирок этади. Демак, мураббий ҳам бу борада етарли тайёргарликка эга бўлиши керак.

Мураббий зарур кўрсатмалар, йўл-йўриқлар беради, машқлар шиддатини назорат қилади, тўп йўналишларини бошқаради. Бундай ёндашув ва бундай ммашқлар мавсумнинг ўргатиш фазасида берилади. Машқлар ўйинчиларнинг диққат марказида бўлади, улар тўп ҳаракатини бошқаради, назорат қилади, машқлар шиддатини баҳолайди. Ушбу жараёнда мураббийнинг роли ўзаро алоқани ўргатиш, заруриятга қараб ўргатиш, кўрсатма бериш ва ўзгартиришлар киритишдан иборат бўлади.

Мавсумолди машқлар кўп марталаб такрорланиши зарур, зеро ўйинчилар бу машқларни мукамал ва юксак аниқлик билан бажаришлари талаб қилинади. Мавсумолди босқичида ўйинчиларнинг тўп билан ўйнаш сони тайёргарлик қимининг барча фазаларига нисбатан анча кўпроқ бўлиши лозим. Шундай машқларни танлаш зарурки, ҳар бир ўйинчи имкон борица кўпроқ тўп билан ўйнасин.

Мавсумолди тайёргарлик даври шундай жараёнки, унда ҳам индивидуал ўйинда, ҳам гуруҳли ўйинда ўргатиш ва техник маҳоратни кўриқдан ўтказиш чоралари кўрилади. Юқори малакали жамоалар ҳам, қуйи малакали жамоалар ҳам тайёргарлик даражадасидан қатъий назар ўргатиш-ўрганиш жараёнидан четда қолмаслиги керак.

Мавсумолди тайёргарлик фазаси – бу мусобақа ўйинларидан истисно жараён дегани эмас. Аксинча! Ҳар бир машқ, ҳар бир машғулот мусобақа тарзида ташкил қилинмоғи лозим. Биринчи кундан бошлаб жуфтликда ва тўртликда ижро этиладиган

машқларни мусобақа шаклида қўллаш ўйин малакаларини (техник-тактик усулларни) бхб тартибдаги ўйин машғулотларига нисбатан янада салмоқлироқ такомиллаштиради. Бу борада аксарият индивидуал машқларга устунлик бориш, камроқ даражада гуруҳ ва жамоа машқларига аҳамият қаратиш зарур.

Мусобақаолди фазаси давомида машғулотларнинг асосий ва устивор қисмларига эътибор қаратиш керак. Қайта-қайта такрорланувчи элементларга эса камроқ урғу бериш мақсадга мувофиқ, лекин ушбу жараён ҳам назоратдан ҳоли бўлмаслиги лозим. Машғулотни ўтказиш услубияти машқларни узоқ муддатда кўп марталаб такрорлаш, уларни мукамал даражада ўзлаштиришга қаратилиши лозим. Бунинг учун машғулотлар ўйинчиларда қизиқиш ва ижобий эмотсионал мотивацияни уйғотиши керак

Мавсумнинг оралик фазаси – бу ҳимояда ўйнаш, гуруҳли ва жамоа машғулотларига ўтиш давридир. Бу даврда кўникма, усул ва малакаларни такрорлашга катта эҳтиёж бўлсада, лекин бунга камроқ урғу бериб, асосан жамоани мусобақа ўйинларига мақсадли тайёрлаш керак бўлади. Ушбу жараёнда асосий эътибор турли йўналиш, зоналар ва баландлик бўйлаб тўп узатиш машқларига устунлик бериш талаб қилинади.

Машғулотларга бундай ёндашиш ғалабага эришиш истагини мустахкамлайди, ишончни кучайтиради.

Муҳокама. Турли амплуадаги волейболчиларнинг интеллектуал қобилиятлари табиий равишда турли тарзда ривожланади. Тадқиқотларимиз натижалари шуни кўрсатдики, волейболчилар интеллектуал қобилиятинининг самарали ривожланиши қуйидаги ҳолатларга боғлиқ бўлади:

Ўқув-тренировка жараёнида тактик комбинацияларни амалга ошириш билан боғлиқ махсус интеллектуал топшириқларни қўллаш;

Ижодий қобилиятларни ривожлантириш ва махсус ҳаракат фаолияти тажрибасини эгаллаш мақсадида катта ёшдаги волейболчилар билан ўйинларни ташкил этиш;

Фаолият натижаларини баҳолашда рефлексив таҳлил усулларида фойдаланиш.

Тадқиқотимиз давомида турли ўйин амплуасини афзал кўрадиган волейболчилар интеллектуал-жисмоний қобилиятларининг ривожланганлик кўрсаткичлари аниқлаш мақсад қилиб қўйилди ва ушбу фаолиятни амалга оширишга қаратилган тажриба синов ишлари ташкил этилди.

Қўйилган мақсадга эришиш йўлида қуйидаги вазифлар ҳал этилди.

Турли амплуадаги волейболчиларнинг интеллектуал-жисмоний қобилиятлари ўрганилди.

Турли амплуадаги волейболчилар интеллектуал-жисмоний қобилиятларининг аниқлик ва тезкорлик кўрсаткичлари таҳлил қилинди.

Волейболчиларнинг интеллектуал-жисмоний қобилиятларни ривожлантиришга қаратилган мантиқий топшириқлар тизими ишлаб чиқилди.

Волейболчиларнинг интеллектуал жисмоний ривожланишини таъминлайдиган амалий тавсиялар ишлаб чиқилди ва тажрибадан ўтказилди.

1 ва 2 разрядга эга волейболчилар танлаб олиниб улар жамоада ўйнайдиган амплуаси бўйича гуруҳларга ажратилди.

Волейболчиларнинг интеллектуал қобилиятларини аниқлаш мақсадида “Учлик” ўйинидан фойдаландик.

Учалла топшириқни бажаришга кетган вақт умумлаштирилиб вақтнинг, шунингдек 3 та топшириқни бажаришга сарфланган қадамларнинг ўртача қиймати аниқланди.

Тадқиқотимиз давомида биз томонимиздан тақдим этилган мантиқий топшириқларни ечиш тезлиги ва оператив тафаккурнинг намоён бўлиши даражаси бўйича боғловчи-ўйинчилар пешқадамликка эга бўлдилар.

Ўртача ҳисоблаганда боғловчи ўйинчилар 3 та топшириқни бажаришда 8,5 қадам

сарфлашди.

Бу ҳолат шу билан изоҳланадики, боғловчилар ўйин вазиятларида кўп ходли тактик комбинатсияларни аниқ амалга ошириш билан боғлиқ бўлган турли хил тактик вазифаларни аниқ ва ратсионал ечиш ва амалга оширишлари лозим бўлади.

Ҳужумчиларда бу кўрсаткич боғловчиларга қараганда юқори яъни 3 та топшириқни бажаришда 9-15 қадамни ташкил этади.

Бу ҳолатни қуйидагича изоҳлаш мумкин: замонавий волейболда ҳужумчилар комбинатсияни самарали яқунлашга қаратилган фаол ҳаракатлари билан ажралиб туради. Улар ҳужумкор ўйинни таъминловчи мураккаб тактик вазифаларни ечишга қаратилган фаолият билан кам шуғулланадилар.

Ҳимоячиларнинг вазифаси рақиб ҳужумларини бузиш ва қайтаришга йўналтирилган бўлиб, уларнинг ҳатти ҳаракатлари асосан аниқ позитсияларни эгаллаш орқали, кейинги ҳужумни ташкил этиб беришдан иборат.

Уччала амплуадаги волейболчиларнинг қарорларни қабул қилиш тезлигини секундомер орқали аниқладик (ПВ–53ш).

Қарорларни қабул қилиш тезлиги бўйича ҳужумчилар етакчи ҳисобланади. Ҳар бир қарорни қабул қилиш тезлиги уларда ўртача 6,8 секундни ташкил этди. Уларнинг ҳатти ҳаракати юқори кўтаринкилик руҳи билан боғлиқ бўлади. Бу ҳолат қатор психологик функцияларнинг юқори даражада намоён бўлишини талаб этиб, шу билан бир қаторда оператив тафаккурнинг тезлиги руҳий хусусиятининг шаклланиши учун шарт-шароитлар яратади.

Ҳимоячилар ҳужумчиларга нисбатан вазифаларни ечиш тезлиги бўйича ютқазашади. (7,72 ва 8,5 с) Тактик вазифаларни ечишда боғловчи ўйинчилар энг юқори натижани кўсатишади (6,6 сек.)

Юқорида қайд этганимиздек, ҳимоячи волейболчиларда ўйин давомида юзага келадиган ҳолатларни башорат қилиш ва сезиш қобилиятлари ривожланган бўлади. Улар томонидан жуда қисқа мудат яъни секунднинг ўндан бир дақиқасида учиб келаятган тўпни қайтариш хусусияти шу билан изоҳланади.

Вазифаларни бажариш тезлиги шуни кўрсатдики, ҳимоячиларга қарор қабул қилишда ўртача 13,96 сек вақт сарфланар экан. Ҳимоячи тез ва натижага йўналтирилган воқеаларни башорат қила олиши зарур, чунки ҳужумчи билан тўқнашувда вақт ва вариантларни танлашда устунлик ҳужумчи томонида бўлади.

Ҳимоячилар 3 та вазифани ечишда қолган амплуадаги ўйинчилардан кўра вазиятни ютқазадилар (ўртача кўрсаткич 16,98 сек.) Чунки ҳимоячилар асосан позитсион курашда иштирок этиб, хато қилиб қолишдан ҳадиксирайдилар.

Хулоса. Ўйинчилар ва мураббийлар ўртасида, ўйинчиларнинг ўзаро муносабатларида ҳамкорлик ва ҳамжихатлик алоқаларини ўрнатиш муҳим амалий аҳамиятга эгадир. Машғулотларда, тренажер залларида ва мусобақаларида бундай жараённи мақсадли амалга ошириш учун вақт чегараланган бўлади. Бундай жараённи машғулот ва мусобақаларда ташқари вақтларда уюштириш фойдалидир.

Шуни эсда тутиш лозимки, спортни кадрлаш, унга меҳр қўйиш кучли омил бўлсада, ўйинчилар ўртасидаги ўзаро бирдамли ўз-ўзидан шаклланмайди.

Жамоа фаолияти ўз ичига ижтимоий йиғинлар, овқатланиш, фильмларни кўриш ёки бошқа тадбирлар спортчиларни бир – бирига яқинлаштиради, бирлаштиради, уларни бир – бири билан яқиндан танишиш имкониятини яратади. Бу ўйинчиларга ўзини тушуниш ва бошқаларни билишга олиб келади. Ўйинчилар кўп жихатлардан бир – биридан фарқ қилади. Уларни бирлаштириш ва ягона мақсадга йўналтириш биринчи навбатда руҳий хислатларни билишни талаб қилади.

Машғулот ва мусобақалардан ташқари ўтказиладиган тадбирлар ўйинчиларни руҳан ва эмотсионал жихатдан бирлаштиришга хизмат қилади.

Тактик вазифаларни ҳал этишда волейболчининг тафаккури баҳоловчи, изланувчи, башоротловчи функцияларни бажариб, турли ўзгариб турувчи вазиятларда оптимал ва энг самарали қарорларни қабул қилишга йўналтирилган бўлиши лозим.

Тактик ҳаракатларда волейболчиларда ижодий тафаккур амалга оширилади. Волейболда мақсадга йўналтирилган ва оптимал самарали усулларн издаб топадиган, рақиб учун кутилмаган вазиятларни таклиф этадиган, жамоа ўйинчилари учун эса қулай имкониятларни яратадиган, жамоанинг тактик ўйланма ва ишланмаларини амалга ошира оладиган ҳамда рақиб тактикасига қарши тактика қўллай оладиган жамоагина ютади. Бу ҳолатларнинг ҳаммаси волейболчининг интеллектуал-жисмоний қобилиятлари ва хусусиятларининг ривоежланиши орқали рўёбга чиқади.

АДАБИЁТЛАР

Педагогика назарияси ва тарихи. 1-қисм. Педагогика назарияси. – Тошкент: “Iqtisodmoliya”, 2007. – 379 б.

Mamurov B. et al. Acmeological Approach to the Formation of Healthy Lifestyle Among University Students //III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020). – Atlantis Press, 2020. – С. 347-353.

Абдуллаев К.Ф. Воспитание двигательных качеств подростков в семье // Вестник науки и образования, 2020. № 9-2 (87).

Махмудов М.К. Акмеологический подход к развитию педагогического мастерства будущих учителей физической культуры //Научный редактор. – 2021. – С. 19.

Mahmudov M.K Ways to improve the physical education of children aged 5-7 in preschool institutions. Middle European Scientific Bulletin, VOLUME 12 May 2021/

Jurnal Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan 2020 yil 6 oktyabrda o'tgan.
Jurnal har oyda bir marta o'zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.
Jurnalning hajmi 60x84, 1/8, A-4;

«Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-metodik jurnali 2020 yil oktyabrdan nashr etilmoqda.

Pedagogika, psixologiya, filologiya va tilshunoslik, matematika, fizika va mexanika, texnika fanlari, tabiatshunoslik, tarix va falsafa, turizm va iqtisodiyot, axborot kommunikatsion texnologiyalari, geografiya sohalardagi ilmiy va ilmiy-uslubiy materi-allarni o'z ichiga oladi. Nashr qilingan materiallar mualliflari O'zbekiston Respublikasi hamda yaqin va uzoq xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi-izlanuvchilari.

Jurnalning kalit so'zlari:

Oliy pedagogik ta'lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika va psixologiya, pedagogika va innovatsiya, integratsiya, O'zbekiston, Rossiya va xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi; ta'lim jarayoni; ko'p madaniyatli va mintaqaviy ta'lim; III Renessans, XXI asrdagi ta'lim; ta'lim va tarbiya sohasidagi milliy va qadriyat ustuvorliklari; ta'lim sifatini monitoring qilish; uzluksiz pedagogik ta'lim tizimi; ta'lim dasturlari; umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari; o'qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta'lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami № 8882

Bosh muharrir: B.B.MA'MUROV

Bosishga ruxsat etildi: 10.03.2024 y.

Qog'oz bichimi 60x84 1/8. b/t.12,5.

Buyurtma raqami №0324

«FAN VA TA'LIM» nashriyotida chop etildi. Buxoro shahar.
<https://interscience.uz/> saytida joylashtirildi

